

SMERNICE HIBRIDNEGA PRISTOPA V TERCIARNEM IZOBRAŽEVANJU

Univerza v Novi Gorici | Foto: CasarsaTinta foto studio

n.a.k.v.i.s

Nacionalna agencija Republike Slovenije
za kakovost v visokem šolstvu

s.q.a.a

Slovenian Quality Assurance Agency
for Higher Education

SMERNICE HIBRIDNEGA PRISTOPA V TERCIARNEM IZOBRAŽEVANJU

Svet Nacionalne agencije Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (svet agencije) je v sodelovanju z domačimi in tujimi strokovnjaki s področja inovativnih pristopov učenja in poučevanja v oddaljenem načinu pripravil in na svoji 178. dopisni seji, ki je trajala od 8. do 12. 7. 2022, sprejel Smernice hibridnega pristopa v visokošolskem in višješolskem izobraževanju (v nadaljevanju: smernice).

Smernice so samostojen dokument, ki dopolnjuje akte sveta agencije (predvsem Merila za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov, Merila za zunanjo evalvacijo višjih strokovnih šol) ter druge sprejete dokumente (Vodnik po zunanjih presojah) in so namenjene opredelitvi razmer in pogojev za organizacijo ter izvedbo študijskega/izobraževalnega procesa na visokošolskih zavodih in višjih strokovnih šolah (v nadaljevanju: zavod/šola), ter izboljšanju notranjih sistemov kakovosti.

Vsebinsko smernice izhajajo iz izkušenj in potreb, ki so bile prepoznane ob prehodu na urgentni način učenja in poučevanja v času pandemije covid-19, hkrati pa želijo začrtati smer razvoja hibridnega in kombiniranega izobraževanja tudi z uporabo naprednih tehnoloških rešitev in za prihodnje.

V času urgentnega načina je večina zavodov/šol poiskala tehnološke rešitve v videokonferenčnih platformah (Zoom, MS Teams), ki primarno niso bile namenjene izobraževanju, temveč so komunikacijsko oziroma videokonferenčno orodje z dodatnimi funkcionalnostmi (chat, whiteboard, library, calls, breakout rooms itd.), ki širijo uporabniško izkušnjo »sestankov« v oddaljenem dostopu.

Smernice opredeljujejo nabor prilagoditev ter izpostavljajo poudarke, ki so pomembni za ustvarjanje bolj prilagojenega in privlačnejšega študijskega okolja, združujejo odgovornost v konceptih kakovosti in inovativnost v poučevanju (prilagojena visokošolska didaktika) in učenju z uporabo najnaprednejših tehnoloških rešitev, ohranjajo vlogo visokošolskih učiteljev kot temelja poučevanja ter spodbujajo na študenta osredinjeno izobraževanje, hkrati pa temeljijo na konceptih pravičnosti, inkluzije, odgovornosti, strokovnosti in inovativnosti.

Smernice so namenjene zavodom/šolam, študentom ter strokovnjakom agencije, ki sodelujejo v akreditacijskih in evalvacijskih postopkih zavodov/šol in študijskih programov.

Agencija je za oblikovanje izhodišč in smernic sodeloval z različnimi strokovnjaki z izkušnjami na področjih uvajanja hibridnega izobraževanja (dr. Jana Javornik), inovativnih metod poučevanja in učenja (dr. Janez Vogrinc), oblikovanja novih pedagoških in andragoških pristopov (dr. Marko Radovan), z vodjem Službe za digitalizacijo izobraževanja (dr. Igor Pesek), predstavnikom študentov (Omar Smajlovič), predstavnico Rektorske konference Republike Slovenije (dr. Tanja Urbančič), predstavnikom Skupnosti samostojnih visokošolskih zavodov (dr. Janko Žmitek) ter strokovnjakom na področju telekomunikacij in multimedijev (dr. Janez Bešter).

RAZLAGA POJMOV

Tradicionalni študij – s tem izrazom je mišljen klasično organiziran študij (na lokaciji, ex-katedra, angleško »in-person« ali »on-campus«), kjer celoten študij poteka fizično v prostorih zavoda/šole oziroma v drugih akreditiranih prostorih.

Študij na daljavo (angleško »online«) – študij na daljavo obsega vse načine organizacije in izvedbe študijskega procesa na daljavo, kjer se študijski program organizira in izvaja izključno v spletnem (virtualnem) načinu.

Kombinirana oblika študija – s tujko opredeljeno kot »blended learning« je, kot že samo ime pove, oblika izobraževanja, ki kombinira tradicionalen študij in študij na daljavo. Študenti imajo možnost sodelovanja v študijskem procesu z uporabo spletnih in informacijsko komunikacijskih tehnologij (IKT) in rešitev, hkrati opravljajo obveznosti na visokošolskem zavodu tudi v živo. Pri kombiniranem študiju se, za razliko od hibridnega, poučevanje na daljavo uporablja kot dopolnilna in ne izključno nadomestna oblika učenja in poučevanja v živo. Kombiniran študij je časovno linearno zastavljen, kjer vsi študenti del obveznosti opravijo na tradicionalen način in del obveznosti v virtualnem okolju (deleži se lahko razlikujejo).

Hibridno izobraževanje – inovativno učno (izobraževalno) okolje, ki nastane z združevanjem virtualnega in fizičnega prostora ter uporabo digitalnih tehnologij in spletnih orodij. Hkrati pa se za vse sodelujoče zagotavljajo ustrezna pomoč in storitve. Inovativnost hibridnega koncepta je zagotovljena z nenehno razvijajočimi se informacijsko-tehnološkimi rešitvami, ki spreminjajo učečo se družbo in hkrati sooblikujejo njene zahteve in pričakovanja. Vsi študenti sodelujejo tudi v virtualnem okolju, ne glede na to, kje so. Študij se za vse študente izvaja paralelno, sami se odločijo za obliko sodelovanja. Za vse (tiste, ki sodelujejo v predavalnici, in one v oddaljenem načinu) se zagotavlja enakovredna izkušnja, doseganje istih ciljev ter s študijskim programom zastavljenih kompetenc in učnih izidov.

Kombinirano/hibridno izobraževanje - oba tipa vsebujeta spletno izobraževanje in izobraževanje v živo, vendar pa je poglobljena razlika v organizaciji študija. Medtem, ko so v hibridnem modelu študija študenti hkrati prisotni na lokaciji in na daljavo (študenti so različni posamezniki), v kombiniranem sodelujejo isti študenti delno v živo in delno na daljavo.

UVOD

Čas pandemije covid-19 je visokošolski prostor postavil pred takojšen in resen izziv, pa ne le zavodov/šol, učiteljev, raziskovalcev in študentov, temveč tudi ostale deležnike, ki ga (so)oblikujemo (NAKVIS, MIZŠ, ŠOS, delodajalce, raziskovalne organizacije in inštitute, socialne partnerje itd.). Različne analize in raziskave, ki so jih že med prvim in drugim valom pandemije v letu 2020 opravljale Evropska komisija, pa tudi nacionalne organizacije in institucije (npr. ŠOS), so jasno pokazale, da prostor ni bil pripravljen na prehod na izobraževanje na daljavo, ki se je zgodil praktično čez noč. Pripravljenost, usposobljenost in opremljenost izobraževalnih institucij in posameznikov v izobraževalnem procesu je bila v praksi zelo raznolika, pa vendar v večini primerov le zadostna, skoraj vsi pa smo si bili enotni, da bo pandemija pomenila prelomnico v uporabi tehnologije v izobraževanju, usposabljanju in celo vsakdanjem delovanju.

Izzivi, ki so bili evidentirani v času urgentnega (oddaljenega) učenja in poučevanja, so se dotikali prav vseh vidikov izobraževanja, od materialnih razmer in opremljenosti, digitalne pismenosti, sistemov upravljanja in vodenja na zavodih/šolah, podpornih in svetovalnih storitev, dostopnosti virov, varnostnih vprašanj pa vse do pomanjkanja ustreznih znanj, veščin, kompetenc in nenazadnje predvsem izkušenj.

Skupaj z ostalimi deležniki smo se na agenciji spopadali s podobnimi izzivi, ki so dodobra spremenili naše delovanje ter ga opolnomočili z novimi in naprednimi tehnološkimi rešitvami (digitalizacija poslovanja in upravljanja, izvedba postopkov na daljavo, delo od doma). Četudi je bil prehod na oddaljen dostop do dela relativno lahek (zahvaljujoč tehnološkim in informacijskim podporam in mehanizmom, ki smo jih intenzivneje začeli v svoje delovanje uvajati že leta 2018), pa smo morali tudi zunanji sistem kakovosti prilagoditi razmeram v slovenskem visokošolskem prostoru. V ta namen smo oblikovali tudi [Smernice za izvedbo evalvacijskega obiska na daljavo](#).

Obogateni z izkušnjo pandemije in prehodom na urgentno učenje in poučevanje smo načrtovali prihodnjo smer razvoja in med strateške cilje uvrstili tudi trajnostno naravnane cilje, hkrati pa spodbujamo digitalizacijo in inkluzijo. Upoštevajoč vizijo prihodnosti razvoja visokega šolstva, ki jo je Evropska komisija predstavila za okrevanje Evrope po pandemiji, smo zavezani kakovostnemu visokemu šolstvu ter njegovemu zelenemu in digitalnemu prehodu k Družbi 5.0.

Zavedamo se, da je celoten izobraževalni prostor deležen transformacije, ne le zaradi uvajanja novih paradig in pristopov k poučevanju in učenju, novih načinov in kanalov komuniciranja ter interakcije, temveč tudi zaradi ustrezne pripravljenosti visokošolskih zavodov na nove izzive (pandemije ali naravne nesreče, izboljšanje vodenja in upravljanja virov ter pedagoških pričakovanj in zahtev). Predvsem je pomembno, da novi modeli, kot je hibridno izobraževanje, visoko šolstvo pomagajo narediti dostopnejše za širši krog učečih se ljudi (zaposleni, ki bi radi dokončali ali nadgradili svoje kvalifikacije, vsi tisti, ki bi radi izboljšali svoje kompetence, mednarodni študenti, ki se ne želijo (ne morejo) preseliti oziroma udeležiti fizične mobilnosti, ...).

Kljub spremembam naša primarna naloga ostaja enaka. Kot varuh kakovosti v visokem šolstvu smo na agenciji prevzeli pobudo in v sodelovanju z zunanjimi strokovnjaki

(domačimi in tujimi) s področja inovativnih pristopov v poučevanju in učenju pripravili te smernice hibridnega pristopa v terciarnem izobraževanju.

Izpostavljamo, da je koncept hibridnega izobraževanja nov koncept, ki se je začel resneje uveljavljati šele v letu 2021 kot odgovor na omenjene urgentne razmere v izobraževanju med pandemijo covid-19 in predvsem po njej. Koncepta ne gre enačiti s hibridnimi koncepti, ki so jih v preteklosti že obravnavali različni strokovnjaki (npr. Christensen, Horn in Staker, 2013¹) in pomenijo hibrid kot vmesno fazo razvoja ter vezni element med tradicionalnim (fizičnim) izobraževanjem in popolnoma spletnim (online) izobraževanjem. Za razliko od novega hibridnega izobraževanja (z letnico 2021) je stari koncept združeval stare in nove tehnologije, obravnaval le obstoječe uporabnike in sodelujoče (ne novih), skušal prepričati z idejo, da bo uporabnikom zagotavljal vsaj primerljivo izkušnjo kot tradicionalni model, hkrati pa v omejenem obsegu posegal v navade vseh sodelujočih z namenom, da bi bil prehod čim manj opazen in moteč.

Koncept hibridnega izobraževanja sledi nekaterim ključnim poudarkom, na katerih naj temeljijo tudi druge oblike kombiniranega študija:

- ustvarja bolj prilagojeno in privlačnejše študijsko okolje,
- odgovorno združuje kakovost in inovativnost v poučevanju in učenju z uporabo naprednejših tehnoloških rešitev (ob upoštevanju specifik različnih znanstvenih disciplin in študijskih okolij),
- združuje napredno tehnologijo s kakovostno (prilagojeno) visokošolsko didaktiko in ohranja vlogo visokošolskih učiteljev kot temelja poučevanja in izobraževanja, hkrati pa spodbuja k uvajanju na študenta osredinjeno izobraževanje,
- temelji na konceptih pravičnosti, inkluzije, strokovnega usposabljanja in vzpostavitve ustrezne infrastrukture.

Temelj za oblikovanje Smernic hibridnega pristopa v terciarnem izobraževanju je študija dr. Jane Javornik, ki jo je za agencijo pripravila v februarju 2022, in temelji na sistematičnem pregledu in metaanalizi 47 študij hibridnih pristopov v visokem šolstvu, ki so jo pripravili Raes, Detienne, Windey in Depaepe (2020)²; pregledu sive literature; pregledu aktivnosti nadsocijalnih institucij (OECD, Evropska komisija, Svet Evrope, UNESCO) ter na podlagi lastnih izkušenj razvoja in uvajanja več hibridnih modelov na Univerzi v Leedsu (Združeno Kraljestvo). Izpostaviti velja, da je hibridni koncept v visokošolskem izobraževanju razmeroma nov pristop, raziskave redke, primarno kvalitativne in ne vključujejo Slovenije (Javornik, 2022³), zato se študija osredotoča na sinhroni hibridni model, med tem ko smernice obravnavajo različne oblike hibridnega pristopa.

¹ Christensen, C.M., Horn, M.B. in Staker, H. (2013). Is K-12 Blended Learning Disruptive? An introduction to the theory of hybrids. The Clayton Christensen Institute. Dostopno prek:

<https://www.christenseninstitute.org/wp-content/uploads/2013/05/Is-K-12-Blended-Learning-Disruptive.pdf>

² Raes, A., Detienne, L., Windey, I., & Depaepe, F. (2020). A systematic literature review on synchronous hybrid learning: gaps identified. *Learning Environments Research*, 23, 269–290.

³ Javornik, J. (2022). Hibridni pristopi v visokošolskem izobraževanju. Pregled literature in tujih praks.

KONCEPT HIBRIDNEGA ŠTUDIJSKEGA OKOLJA

Obdobje pandemije covid-19, ko se je zaradi izrednih razmer celotno izobraževanje dobesedno čez noč moralo preseliti v oddaljeni dostop (spletni oziroma kombinirani), in čas po njej, bodo oblikovale nove oblike in načini njegove organizacije in izvedbe, za katerega bo značilna pretežna uporaba tehnoloških in spletnih rešitev. Študija, ki jo je objavilo [Deloitte Center for Higher Education Excellence \(2022⁴\)](#), preučuje, kako lahko zavodi/šole, ki so v zadnjih dveh letih uveljavili hibridni model (mešanico med tradicionalnim - v živo in spletnim) poučevanja in izobraževanja, tak model prenesejo tudi na ostale storitve in aktivnosti, ki jih v okviru svojih dejavnosti zagotavlja zavod/šola. Ugotovljene lastnosti bodo postale stalne (vsaj v določenem obsegu) in predrugačile zavode/šole. Ključne ugotovitve, povezane s hibridnim konceptom izobraževanja, so, da:

- presega našo trenutno predstavo o kombiniranem izobraževanju v smeri razvoja bolj holistično naravnane vizije, ki akademski skupnosti omogoča vse storitve in dejavnosti, ki jih zagotavlja zavod/šola (poučevanje, raziskovanje, sodelovanje, tudi karierno svetovanje);
- omogoča izboljšano dostopnost izobraževanja širšemu in bolj raznolikemu krogu študentov;
- omogoča boljše rezultate in pripadnost ne glede na to, od kod študenti prihajajo;
- omogoča vodstvu zavoda/šole boljše upravljanje tako finančnih virov kot pedagoških zahtev s tem, da se izkušnja v takšnem načinu delovanja individualizira;
- spodbuja inovacije v poučevanju in učenju;
- spremlja in spodbuja analitiko študijskih programov in podpornih ter svetovalnih storitev zavoda/šole.

Zavodi/šole, ki so imeli že pred pandemijo covid-19 vzpostavljen vsaj osnovni nabor digitalnih orodij za enakopravno vključevanje študentov (tistih, ki so bili fizično prisotni v predavalnicah, in tistih, ki so sodelovali v oddaljenem načinu), so se lažje spopadli s prehodom na hibridno oziroma popolnoma spletno (t.i. online) okolje, saj so razumeli, kako naj zadovoljijo potrebe in pričakovanja študentov in učiteljev tako v živo (tradicionalni način) kot v oddaljenem načinu.

Visoko in višje šolstvo ima zelo dolgo tradicijo formalnega in neformalnega oblikovanja socialnih veščin študentov, saj je omogočalo fizično interakcijo med profesorji in študenti, raziskovalci in ostalimi zaposlenimi, pa tudi med mentorji in vrstniki. V nasprotju s takšno fizično izkušnjo hibridni koncept izobraževanja ponuja predrugačen način življenja in delovanja v tehnološkem svetu, kjer deležniki delajo, sodelujejo, raziskujejo in komunicirajo. Ne gre zgolj za kombinirano učenje, temveč za hibriden, poglobljen in digitalno-bivanjski koncept, ki združuje tradicionalni in spletni izobraževalni prostor. Cilji

⁴ Selingo, J. (2022). The Hybrid Campus: Three major shifts for the post- COVID university. The Deloitte Center for Higher Education Excellence. Dostopno prek: https://www2.deloitte.com/content/dam/insights/articles/6756_CGI-Higher-ed-COVID/DI_CGI-Higher-ed-COVID.pdf

in rezultati izobraževanja v živo in hibridnega izobraževanja se torej ne razlikujejo bistveno.

Kar je ključno pri tem za zavode/šole ni zgolj uporaba in izbira ustreznih spletnih in tehnoloških orodij in rešitev, temveč sprememba v kulturi kakovosti, razumevanju vseh sodelujočih in njihovem (so)delovanju.

Na ravni Slovenije (ANDI – Akcijski načrt za digitalno izobraževanje), kot tudi na ravni EU (React-EU in Digital Education Action Plan 2021-2027) se oblikujejo aktivnosti in ukrepi ter načrtujejo spodbude, ki bodo zagotovili zmogljivosti za digitalno izobraževanje po celotni vertikali.

Definicija koncepta hibridnega visokošolskega izobraževanja

Kot v svoji študiji omenja dr. Jana Javornik (2022), gre za inovativno učno (izobraževalno) okolje, ki nastane s kombiniranjem virtualnega in fizičnega prostora s pomočjo digitalnih tehnologij in spletnih orodij. Hkrati se za vse sodelujoče zagotavljajo ustrezna podpora, pomoč in storitve. Inovativnost hibridnega koncepta je zagotovljena z nenehno razvijajočimi se informacijsko-tehnološkimi rešitvami, ki spreminjajo učečo se družbo in hkrati sooblikujejo njene zahteve in pričakovanja.

Koncept izobraževanja v hibridnem načinu širi celoten spekter aktivnosti izobraževanja v digitalno okolje, ob zagotavljanju pomoči in storitev, ki so značilne za fizično okolje.

Sprememba pa ne narekuje zgolj prehod na nov – hibridni način izobraževanja. Spremembo paradigme učenja in poučevanja je treba obravnavati v širšem kontekstu. Sledi ji namreč tudi sprememba paradigme raziskav in razvoja, ter nenazadnje velikega dela družbe. Kljub nepredvidljivemu tehnološkemu razvoju pa je za splošno ozaveščanje akademske in raziskovalne sfere nujno določiti osnovne okvire takšnega potenciala ob hkratnem definiranju in doslednem spoštovanju temeljnih vrednot za spremljanje uvajanja napredka v izobraževanje. Te vrednote so med drugim: odprtost, inkluzija, akademska in raziskovalna integriteta, trajnostna naravnost, inovativnost in ustvarjanje aktivnega državljanstva.

Sinhroni model hibridnega izobraževanja (Javornik, 2022) je hibridna učilnica/okolje, kjer so študentke in študenti sočasno udeleženi v živo in na daljavo, z upravljanjem digitalne platforme iz fizične učilnice. S spojitvijo dveh učnih okolij, spletnega in fizičnega, s pomočjo IKT nastane nov format učenja in poučevanja – hibridni. Študije modela (Raes, Detienne, Windey in Depaepe, 2020) ugotavljajo, da hibridni pristop ustvarja bolj prilagojeno in privlačnejše študijsko okolje v primerjavi z uveljavljenim virtualnim poučevanjem (na daljavo oziroma online) in poučevanjem v živo, prinaša pa tudi številne izzive. Vsekakor pa ponuja bolj raznolik in bolj vključujoč visokošolski prostor za vse deležnike.

Asinhroni model hibridnega izobraževanja po drugi strani predstavlja model, ki je namenjen študentom in študentkam v virtualnih učilnicah, vendar se pomembno razlikuje od sinhronnega. Ne izvaja se sočasno, temveč ponuja dostop do pedagoških vsebin (kvizi, simulacije, diskusije v forumih ipd.) kadarkoli in od koderkoli, ter ne vključuje nujno spremljanja pedagoškega procesa v živo. Asinhroni model omogoča študentom izobraževanje v lastnem tempu, vendar znotraj splošno določenega časovnega okvira.

n·a·k·v·i·s

Nacionalna agencija Republike Slovenije
za kakovost v visokem šolstvu

s·q·a·a

Slovenian Quality Assurance Agency
for Higher Education

Velika prednost je v prilagodljivosti, tako časovni, prostorski kot tudi vsebinski (skladno z učnimi načrti), saj si študenti sami razporedijo čas, prostor in v določenem obsegu tudi vsebino študija. To ne pomeni, da njihovega napredka nihče redno ne spremlja, pomeni le, da ima študent večjo odgovornost in svobodo pri tem, kako si sam ali v skupini organizira študij, da sprotno in kakovostno opravi obveznosti, ki so določene s študijskim programom da doseže učne izide in kompetence. Hkrati pa mu je zagotovljena vsa podpora (pedagoška, tehnična in informacijska ter osebna).

Obema modeloma je skupno, da se udeleženci izobraževanja lahko študijskemu procesu pridružijo od koderkoli, saj ni prostorskih omejitev (so zgolj časovne omejitve), sprotno komuniciranje z učitelji, povezovanje in sodelovanje z drugimi udeleženci (študenti). Razlike so razvidne predvsem v časovni komponenti in uporabi različnih izobraževalnih metod (npr. takojšen odziv na uspešnost kandidata po zaključenem/rešenem kvizu – asinhroni model vs. sodelovanje v razpravi, ki poteka v živo, ne glede na to, ali so študenti v predavalnici ali v spletni učilnici – sinhroni model).

SMERNICE

Temeljne ideje teh smernic se smiselno uporabljajo tudi pri ostalih oblikah kombiniranega študija oziroma študija na daljavo.

1. USTREZNA UPORABA IKT, SPLETNIH ORODIJ IN ZAGOTAVLJANJE POMOČI

Upošteva je konstanten razvoj informacijske tehnologije in spletnih orodij je izredno pomembno, da se IKT in spletnih orodij, ki se uporabljajo za hibridno izobraževanje, ne predpisuje in ne omejuje. Pomembno je premišljeno načrtovanje, sprotno spremljanje inovacij in prilagodljivost glede na posebnosti učnega okolja, udeležence, disciplino, razmere in vire. Tehnologijo bomo obravnavali v zelo širokem pomenu, in sicer tako v smislu strojne opreme, programske opreme, spletnih virov kot tudi podpornih storitev pri implementaciji omenjenih orodij. Uporaba tehnologije IKT v pedagoškem procesu namreč zahteva visoko stopnjo digitalne pismenosti, usposobljenosti in organizacije izvajalcev in udeležencev izobraževanja (Javornik, 2022). Pomembno je poudariti, da se tehnologija nenehno spreminja in razvija, zato je vsakršno omejevanje ali predpisovanje uporabe oziroma orodij nesmiselno in tudi nemogoče. Pri tem je treba opozoriti na dejstvo, da zgolj tehnologija sama po sebi seveda še ne implicira uspešne izvedbe hibridnega modela, temveč je zgolj orodje oziroma sistem, ki omogoča njegovo implementacijo, pri čemer ne gre zapostavljati vprašanja varnosti (Bates, 2019⁵).

Nujni predpogoji za uspešno implementacijo hibridnega pristopa v izobraževanju:

- Prilagoditev poteka dela za boljše razumevanje pričakovanj, zahtev in zmožnosti zavoda/šole, kar lahko pripomore k optimizaciji človeškega potenciala, izboljšanju storitvenih dejavnosti in zagotavljanju podpore tako zavoda/šole kot zaposlenih.
- Izbira (ali razvoj) ustrezne ter stabilne tehnološke infrastrukture, ki bo podpirala področje upravljanja in spremljanja poteka pedagoškega procesa, hibridno in virtualno interakcijo ter omogočala sodelovanje, komuniciranje, izmenjavo mnenj, simulacijsko okolje in virtualno zasebno povezovanje.
- Prilagoditev delovnega okolja z uporabo IKT in spletnih orodij, ki presega omejitve fizičnega prostora, ter vzpostavitev mreže za zagotavljanje ustrezne pomoči in svetovalnih storitev za študente in učitelje.
- Dostop do širokopasovnega internetnega omrežja za vse vključene v izobraževalni proces tako na zavodih/šolah kot tam, kjer različni deležniki dostopajo do teh orodij.

⁵ Bates, A.W. (2015) Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning Vancouver BC: Tony Bates Associates.

STROJNA OPREMA

Osnovna definicija tehnologije se običajno nanaša na strojno opremo, ki je uporabljena v študijskem procesu. Tu v prvi vrsti mislimo na računalnik oziroma mobilni telefon/tablični računalnik, v prihodnosti tudi naprave navidezne in obogatene resničnosti ter seveda internet, ki omenjene naprave povezuje. Gre za osnovo za uspešno implementacijo hibridnega modela v izobraževanju, ki hkrati odpira tudi vprašanje dostopnosti in neenakosti in ga podrobneje obravnavamo v nadaljevanju. Večina komunikacije v okviru sinhronnega hibridnega modela poteka preko videokonferenčnih okolij, zato je pomembno, da imajo vsi udeleženci ustrezno podporno opremo, kot so mikrofoni, slušalke in kamere. Zavod/šola, omogoči učiteljem in študentom uporabo ustrezne strojne opreme za sodelovanje v študijskem procesu, če je sami ne morejo zagotoviti.

PROGRAMSKA OPREMA

Poučevanje na daljavo, ki poteka »v živo«, velja za najboljši približek tradicionalnemu poučevanju (glej Makovec Radovan in Radovan, 2021⁶), kar omogočajo različne videokonferenčne aplikacije (npr. Zoom, MS Teams, Webex itd.), vendar pa je na tem mestu treba izpostaviti, da omenjene aplikacije same po sebi še niso izobraževalna orodja. Večina zavodov/šol je že pred časom vzpostavila sisteme za upravljanje poučevanja (LMS – angleško Learning Management System), ki so ob nedavni vesplošni digitalni revoluciji v izobraževanju postali osnova učinkovitega interaktivnega povezovanja učiteljev, študentov in študijskih vsebin. Pri nas je najbolj razširjena odprtokodna platforma Moodle, medtem ko so nekateri zavodi/šole razvili celo lastne rešitve (npr. na osnovi platforme MiTeam, ki so jo avtorji MiTeam v dogovoru z zavodi prilagodili specifičnim potrebam njihovih izobraževalnih in drugih procesov, potekajočih na daljavo ali na hibridni način). Najbolj izpopolnjeni tovrstni sistemi, vsaj v teoriji, ponujajo celovito rešitev za organizacijo hibridnega izobraževanja, saj znotraj enega sistema združujejo vsa potrebna digitalna orodja za sodelovanje na daljavo in spremljanje študijskega procesa ter tako vključujejo vse od podatkovnih zbirk, forumov, spletnih učilnic do integriranih videokonferenčnih aplikacij. Zavod/šola ob posebnih zahtevah glede programske opreme zagotovi dostop do licenčne ali odprtokodne programske opreme za vse udeležence študijskega procesa.

ARHITEKTURA REŠITVE (STROJNA IN PROGRAMSKA TEHNOLOŠKA INFRASTRUKTURA)

V naboru različne strojne in programske opreme, ki jo visokošolski učitelji, sodelavci in študenti uporabljajo, je treba poskrbeti za unificirano uporabniško izkušnjo pri uporabi različne IKT. V izogib občutku razpršenosti njene uporabe je treba razmišljati v smeri zagotavljanja infrastrukturne rešitve, ki bi učinkovito povezovala in integrirala različno IKT, ki je med učitelji pogosto v uporabi. Priporočeno je, da je strojna in programska oprema povezana med seboj, da uporabniki do nje dostopajo z istim uporabniškim imenom in enkratno avtentikacijo ter da je povezana z zalednimi administrativnimi sistemi (npr. študentskimi informacijskimi sistemi).

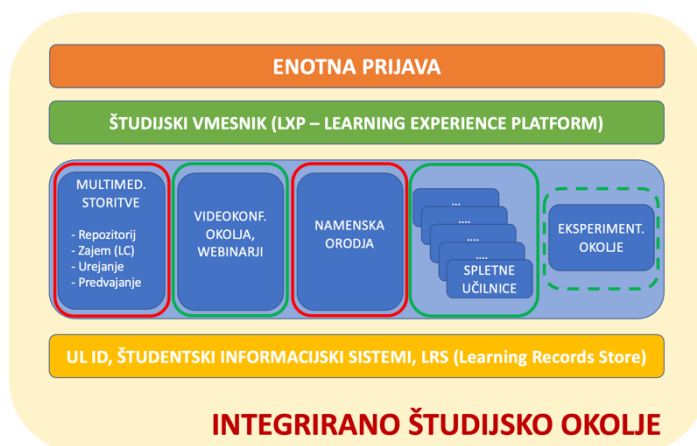
Za učinkovito delovanje in integracijo različne že zgoraj omenjene strojne in programske opreme je treba zagotoviti **skupno** produkcijsko strežniško infrastrukturo (spletni,

⁶ Makovec Radovan, D. in Radovan, M. (2020). Smernice za izvajanje poklicnega in strokovnega izobraževanja v kombinirani obliki. Center za strokovno in poklicno izobraževanje. Dostopno prek: <https://cpi.si/wp-content/uploads/2020/11/cpi-smernice-ku.pdf>

aplikacijski strežniki, baze podatkov, redundanca za največje obremenitve, strojna oprema za varnostno kopiranje, ipd.) ter strojno in programsko opremo, ki omogoča integracijo oz. povezovanje različnih rešitev, ki so v uporabi na zavodih/šolah.

Na shemi je prikaz idejne zasnove takšne rešitve, poimenovane integrirano študijsko okolje (IŠO), na primeru Univerze v Ljubljani, ki celovito naslavlja podporo izvedbi hibridnega poučevanja (ter drugih z IKT podprtih oblik poučevanja in učenja) s predvideno integracijo:

- spletnih učilnic (oz. zgoraj opisanih sistemov za upravljanje poučevanja);
- aplikacijskega okolja za zajem multimedijских vsebin (npr. predavanj v učilnicah, krajših video posnetkov, zajem iz osebne opreme, ipd.);
- izobraževalnega repozitorija za strukturirano odlaganje večpredstavnih vsebin;
- video portala in drugih oblik prikaza in predvajanja večpredstavnih vsebin;
- namenske spletne aplikacije za ustvarjanje interaktivnih predstavitev, sodelovalno ustvarjanje gradiv, formativno spremljanje znanja in napredka študentov (npr. Mentimeter, Formative, Kahoot, IORAD, iSpring, Trello, Nearpod, Padlet, ipd.)
- ter druge.

Slika: primer idejne zasnove integriranega študijskega okolja

USPOSABLJANJE

Pogosta kritika zgoraj omenjenih sistemov za izobraževanje se nanaša na njihovo kompleksnost in neobvladljivost. Uporaba novih tehnoloških rešitev v študijskem procesu zahteva veliko prilagodljivost predvsem pa usposobljenost vseh sodelujočih. Zavodi/šole morajo tako nujno zagotavljati tehnično podporo in stalno usposabljanje zaposlenih in študentov za uporabo novih orodij IKT. Pri tem je treba vnovič izpostaviti, da sama vključitev nove tehnologije v študijski proces še ne predpostavlja njegove učinkovite aplikacije, ne da bi pri tem razmislili o njeni dejanski uporabnosti, podpornih storitvah, pedagoških izzivih in se seznanili s potencialnimi izzivi, ki jih nova tehnologija prinaša.

KNJIŽNICA IN PODPORNE SLUŽBE

Kadar zavod/šola organizira in izvaja hibridno (oziroma kombinirano) izobraževanje, je priporočljivo, da ima sprejeto tudi jasno strategijo razvoja svoje knjižnice in podpornih služb. Strategija naj vključuje rešitve za dodatna usposabljanja o klasifikacijskih sistemih, uporabi različnih načinov citiranja in upravljanje z referencami.

Strateške usmeritve razvoja knjižnice naj vsebujejo tudi:

- načrt ustreznosti materialnih virov;
- načrt opolnomočenja visokošolskih knjižnic kot nosilca deljenja znanja v akademski in raziskovalni/strokovni skupnosti;
- pomoč pri zagotavljanju in uporabi ter ravnanju z odprto dostopnimi viri;
- krepitev sodelovanja med učitelji, raziskovalci in knjižnico;
- izobraževalno dejavnost knjižnice (knjižnica kot prostor za digitalno opismenjevanje, obravnavo akademske integritete, okolje za prenos dobrih praks povezovanja in sodelovanja, opolnomočenje tutorskega sistema – možnost vpeljave virtualnih tutorskih sistemov);
- ustvarjanje novih (fizičnih in virtualnih prostorov), kjer se oblikujejo skupnosti učečih se;
- podporne tehnologije, namenjene študentom s posebnimi potrebami, – alternativna in kompenzacijska orodja.

Hibridno izobraževanje ne pomeni zamrtje knjižnice, ampak njeno vnovično aktivacijo. Kot primer dobre prakse lahko navedemo knjižnico Univerze v Leedsu, ki je že več kot desetletje organizirana po hibridnem modelu, s celovito dostopnostjo e-storitvev in podpore za študente na vseh ravneh in za zaposlene – slednjim pomaga pri izbiri digitalnih virov in načrtovanju njihove rabe, pridobivanju in ustvarjanju novih digitalnih virov ter pri upravljanju, zavarovanju in deljenju digitalnih virov.

Večja univerzitetna okolja vzpostavljajo posebne podporne službe za podporo pri uporabi IKT v pedagoškem procesu. Obseg potrebnih podpornih aktivnosti za izvedbo hibridnega izobraževanja, kot tudi drugih oblik IKT podprtega pedagoškega procesa je razmeroma obsežen ter izrazito multidisciplinaren. Od opolnomočenja pedagogov ter študentov, preko didaktičnega in tehničnega usposabljanja, nujenja didaktičnih in tehničnih svetovanj, zagotavljanja strojne in programske infrastrukture, predvsem pa pogosto zapostavljenega razvoja (inovativnih didaktičnih pristopov in tehnoloških rešitev) do povezovanja z ostalimi deležniki, ki v izobraževalnem okolju skrbijo za poslovne procese, skladnost ter zagotavljanje kakovosti pedagoškega procesa.

Dober primer organiziranosti take podporne službe je npr. KU Leuven Learning Lab (<https://www.kuleuven.be/english/education/leuvenlearninglab/team/about-us>), v Sloveniji lahko navedemo primere iz Univerze v Ljubljani, Center za uporabo IKT v pedagoškem procesu (<https://digitalna.uni-lj.si/>) ali iz Univerze v Mariboru, Center za podporo poučevanju (<https://didakt.um.si/Strani/Vstopna.aspx>).

VARNOST

Področje, ki se tudi spričo urgentnega prehoda na oddaljeno izobraževanje pogosto zapostavlja, je zagotavljanje varnosti, zasebnosti ter pravil upravljanja z novimi viri in občutljivimi digitalnimi vsebinami. Zagotoviti je treba pravilno rabo pravil o zasebnosti in avtorskih pravicah, razumevanje rabe in podeljevanje pravic odprtih dovoljenj ter odprtih izobraževalnih virov, vključno s pogoji rabe. Pomembno je kritično oceniti verodostojnost in zanesljivost digitalnih virov ter preučiti morebitne omejitve uporabe ali vnovične uporabe digitalnih virov (npr. avtorske pravice, vrsta datoteke, tehnične zahteve, zakonske določbe, dostopnost) (Javornik, 2022).

Pri rešitvah, ki shranjujejo podatke v oblak je nujno upoštevanje EU direktiv.

2. PRILAGOJENI IN INOVATIVNI PEDAGOŠKI PRISTOPI V HIBRIDNEM IZOBRAŽEVANJU

Pri vseh oblikah in načinih hibridnega izobraževanja (tudi kombiniranega) je treba vzpostaviti mehanizme in uveljaviti pristope trajno učeče se skupnosti učiteljev na zavodu/šoli, hkrati pa prilagoditi osredinjenost na učečega se. V hibridnem konceptu imamo opravka s heterogeno skupino študentov, zato je poseben poudarek namenjen enakopravnemu vključevanju in vključenosti (inkluziji) ter povezanosti skupine; hkrati pa od učiteljev in odgovornih za izvedbo študijskega procesa zahteva pozornost ter neokrnjeno interakcijo in preprečevanje oziroma uspešno premagovanje morebitnih zastojev in prekinitev v interakciji.

Pravočasno in temeljito načrtovanje hibridnega izobraževanja je pomemben element, ki vpliva na uspešnost njegove organizacije in izvedbe. Zagotavljati mora enakopravno vključevanje (in izobraževanje) raznolikih skupin, saj omogoča dostop od kjerkoli, omogoča tudi vključevanje zunanjih deležnikov in strokovnjakov, ne glede na njihovo lokacijo, kar olajša navezovanje stikov in izmenjavo mnenj z zunanjimi deležniki. Cilje programa je zato treba opredeliti pravočasno ter jih ob sprotnem spremljanju njihovega uresničevanja prilagajati študijskemu okolju, programu in potrebam študentov in učiteljev. Pri tem mora zavod/šola pedagoškemu kadru in študentom zagotoviti pomoč in svetovanje pri izboljševanju digitalne in pedagoške prakse (v obliki stalne didaktične in tehnične podpore, organizaciji delavnic in usposabljanj ipd.).

Zagotavljanje pomoči, svetovanja in pravočasen prenos povratnih informacij omogočajo sproten in prilagodljiv razvoj digitalne pedagoške prakse in prakse izobraževalne skupnosti. Pomembno je, da digitalne in spletne tehnologije omogočajo sodelovanje med različnimi skupinami, različnimi pedagogi, pri čemer izmenjava znanj in izkušenj vodi v skupno inoviranje in učinkovitejši prenos pedagoških praks. Pedagoške prakse naj vključujejo spremenjene ali dopolnjene pedagoške in didaktične pristope, prilagojene izobraževalnemu kontekstu, učnim ciljem in kompetencam ter različnim pristopom in skupinam študentov.

Zagotovljeni morajo biti pomoč dodatnega osebja (tutorji, asistenti, svetovalci – interdisciplinarno in multidisciplinarno usposobljeni strokovnjaki), dodatna izobraževanja in usposabljanja za uporabo novih pristopov, tehnična in vsebinska pomoč ter vseživljenjsko pedagoško izobraževanje in sledenje pedagoških trendov.

Raba digitalnih tehnologij in storitev poteka tako znotraj kot zunaj učne enote/študijskega programa, zato je nujna podpora za preizkušanje in razvoj novih oblik ter formatov za zagotavljanje vodenja in podpore na eni strani, in na drugi za poustvarjanje in posodabljanje virov, pridobivanje dovoljenj, zagotavljanje dostopa in učinkovitega zavarovanja občutljivih digitalnih vsebin.

Pri organizaciji študijskega procesa je učne ure priporočljivo strukturirati tako, da so različne digitalne in virtualne dejavnosti usmerjene v krepitev učnih ciljev in kompetenc.

Vrednotenje in ocenjevanje pridobljenega znanja, kompetenc in veščin ter ustreznost IKT in spletnih pristopov morata biti skrbno načrtovana, hkrati pa morata, poleg vprašanj o načinih vrednotenja znanja, upoštevati tudi integriteto posameznika, njegovo zasebnost in nedotakljivost, še posebej, kadar bi lahko uporaba IKT in spletnih orodij grobo posegla vanje.

Skrb, da bi zaradi posnetih predavanj zaposleni izgubili delo, je v hibridnem pristopu odveč, saj je vloga učitelja postala še bolj zahtevna in opolnomočena. Hibridno učenje ne pomeni ogleda posnetih predavanj – ta so lahko zgolj eno izmed orodij/pripomočkov pri zasnovi dela. Še več, sinhroni hibridni pristop zahteva kadrovske popolnitev, če naj poteka kakovostno. Od učiteljev se zahteva, da hkrati predavajo in komunicirajo s študenti v realnem času v fizičnem prostoru. Ostale prilagoditve (asinhrono in kombinirano) se lahko izvedejo na različne načine, na primer s sočasnim predvajanjem vnaprej posnetih vsebin, z uporabo podcastov/vlogov, ki so (lahko) dosegljivi s časovno omejitvijo. Pomembno je študentom omogočiti uporabo digitalnih tehnologij kot del skupnih nalog, kot sredstva za izboljšanje komunikacije, sodelovanja in skupnega ustvarjanja znanja, interaktivnosti in dinamičnosti gradiv, kar pa zahteva razširjanje pedagoško-didaktičnih pripomočkov oziroma integracijo zunanjih didaktičnih e-storitev.

Glavne značilnosti učnih skupnosti (ne glede na to, kje se oblikujejo) so torej zaupanje, ustvarjanje znanja, izmenjava informacij, občutek povezanosti, skupni cilji in prepričanje, da bodo potrebe študentov v teh skupnostih izpolnjene.

Ključni poudarki:

- digitalno usposobljeno osebje za izobraževanje in usposabljanje, ki mu je zagotovljena stalna organizacijska in izvedbena podpora (institucionalna);
- ustrezna informacijska podpora (infrastruktura); zagotovljena dostopnost in povezljivost ter kakovostna digitalna oprema; storitve, licence ter sredstva za njihovo posodabljanje in vzdrževanje, ki celovito podpirajo študentski cikel od prijave preko vpisa, študija in bivanja do diplome;
- visokokakovostne in relevantne učne vsebine in viri, prilagojeni študentom in študijskemu okolju; v posodobitve je vključeno tudi tehnično in podporno osebje, ki sodeluje pri organizaciji in izvedbi programa;
- vzpostavljeni mehanizmi za so-kreiranje študijskih vsebin ter sprotno zbiranje in analiziranje povratnih informacij študentov in učečih se;

n·a·k·v·i·s

Nacionalna agencija Republike Slovenije
za kakovost v visokem šolstvu

s·q·a·a

Slovenian Quality Assurance Agency
for Higher Education

- različne stopnje preverjanja znanja, ki ne težijo venomer k številčnemu ocenjevanju. Prilagajanje zahtev glede na skupino/delo, ki je bilo že opravljeno, večja prilagodljivost za doseganje kompetenc;
- kritična ocena verodostojnosti in zanesljivosti digitalnih virov: preučitev morebitnih omejitev uporabe ali vnovične uporabe digitalnih virov (npr. avtorske pravice, vrsta datoteke, tehnične zahteve, zakonske določbe, dostopnost);
- uporabnikom prijazna in dostopna okolja, orodja in varne platforme, ki spoštujejo pravila digitalne zasebnosti in etične standarde; ter
- učinkovito institucionalno načrtovanje in razvoj digitalnih zmogljivosti, vključno s sodobnimi organizacijskimi zmogljivostmi in vodenjem.

Usklajevanje med študenti v učilnici in tistimi, ki predavanje spremljajo preko elektronskih naprav, je ustvarjanje okolja, ki bo omogočalo vsem ustrezno delo in izobraževanje. Za uspešno integracijo obeh skupin študentov (tistih v predavalnici – v živo in tistih v oddaljenem dostopu) v tehničnem smislu skrbi pomoč IKT. Odgovornost za ustrezno pedagoško povezovanje ima učitelj, ki se zaveda, kaj mu tehnologija omogoča in kakšen je ustrezen pedagoški pristop.

Dimenzija poučevanja je tisti dejavnik, ki v marsičem združuje socialne in kognitivne elemente ter zagotavlja (so)delujočo učno skupnost študentov in učiteljev. Trije elementi, ki jih je smiselno upoštevati pri zasnovi hibridnega izobraževanja:

1. Načrtovanje in organizacija izobraževanja se nanaša na dejavnosti, ki jih običajno opravi učitelj sam, preden se učne aktivnosti začnejo odvijati. Gre torej za pripravo učnega okolja, kot je priprava materialov, aktivnosti, navodil ipd.
2. Spodbujanje diskusije – zajema aktivnosti, v katerih lahko poleg učitelja sodelujejo tudi študenti.
3. Poučevanje, ki je tradicionalno osrednja učiteljeva vloga in za katero je bil v procesu svojega izobraževanja najbolj usposobljen. Poučevanje in hkrati spodbujanje učenja v virtualnem učnem okolju je za učitelja posebno zahtevna naloga, saj mora sočasno upoštevati in paziti na značilnosti tako socialne kot tudi kognitivne dimenzije učenja, skrbeti za razvoj ugodnega ozračja, poleg tega pa koordinirati različne individualne ali skupinske dejavnosti študentov.

Poleg doseganja učnih ciljev je namen spodbujanja diskusije tudi ohranjanje interesa, motivacije in angažiranosti študentov. Empirično se je pomembnost učiteljevega vpliva na rezultate učnih aktivnosti in dosežke študentov v virtualnem učnem okolju potrdila v mnogih študijah (Fiock, 2020⁷), hkrati pa se je pokazalo, da je učitelj ključni dejavnik ustvarjanja in spodbujanja diskusij ter razvijanja občutka pripadnosti tem skupnostim (Makovec Radovan in Radovan, 2021).

3. ŠTUDENTI

Bistveni del odgovornosti za svoje učenje morajo seveda prevzeti udeleženci sami. Sposobni morajo biti ustvariti dobre razmere za študij ter ustrezno načrtovati porabo

⁷ Fiock, H. (2020). Designing a Community of Inquiry in Online Courses. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 21(1), 135-153. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v20i5.3985>.

svojega časa in izpeljavo aktivnosti. Pri tem so pomembne posameznikove sposobnosti in veščine upravljanja s časom ter motivacija. Pomanjkanje fizične prisotnosti in vključenosti na zavodu/šoli lahko pri študentih ustvari različne občutke izključenosti, nepovezanosti, odmaknjenosti, ki imajo v daljšem časovnem razmaku lahko zelo resne posledice, zato je podpora in svetovanje, ki jo zagotavlja zavod/šola, predvsem pa sprotno in ažurno odkrivanje tovrstnih stanj in takojšnje ukrepanje ključnega pomena za vzdrževanje ustrezne ravni motiviranosti, sodelovanja in napredovanja. Pri tem ima lahko odločilno vlogo tudi analitika učenja (ang. learning analytics), ki v realnem času spremlja aktivnosti, odzivnost in napredek študenta.

Razlogi za študentovo pasivnost, nemotiviranost in občutek izključenosti so lahko tudi odziv na neprimerno pedagoško prakso, zato mu je treba pedagoške procese približati ter mu tako omogočiti lažje vključevanje in boljšo angažiranost. Pri tem ključno vlogo, poleg učiteljev, odigrajo tutorji (tutorji študenti, tutorji učitelji in asistenti), ki študentom pomagajo, jim svetujejo ter jih usmerjajo v študijskem procesu. Pomembno je izpostaviti, da število udeležencev na enega tutorja ne sme biti preveliko.

Hibridni pristop izobraževanja študentom omogoča večji dostop in udobje (neodvisnost od kraja študija), kar lahko učenje izboljša, zmanjša (oz. prilagodi) stroške, omogoča lažje usklajevanje obveznosti, prilagodljivost in celo individualizacijo študija.

Področja, ki jih morajo vsebovati strateški dokumenti zavoda/šole ter naj bodo upoštevana pri načrtovanju notranjega sistema kakovosti so:

- informacijska in medijska pismenost;
- učinkovita in odgovorna raba digitalnih tehnologij za življenje;
- kognitivna aktivacija in izboljšanje komunikacije v odnosu do odtujenosti in težav pri komuniciranju;
- spremljanje in samouravnavanje učenja v povezavi z ustrezno usposobljenostjo za uporabo, učenje in digitalno reševanje problemov ter sodelovanje;
- časovno in organizacijsko usklajevanje študija in družinskega oziroma službenega življenja;
- vključujoče izobraževanje (v širokem/najširšem pomenu besede: vsi, ki prihajajo iz deprivilegiranih okolij, osebe s posebnimi potrebami, iz drugih jezikovnih okolij, migranti, begunci, če omenimo le nekaj primerov) in upravljanje časa;
- omejitve (dostop to tehnologij, interneta ...).

4. AKADEMSKA INTEGRITETA

Akademska integriteta je več kot moralni kodeks ali etična politika, več kot akademski standard in merilo. Pomeni način življenja, razmišljanja, vedenja in delovanja, predstavlja stanje duha posameznikov in je vključena v kolektivni um tako skupnosti kot zavodov/šol na različnih ravneh. Združuje načela in vrednote akademske družbe, tako učiteljev, vodstva zavodov/šol kot tudi študentov in je moralni kompas institucije.

Čeprav ZViS v svojih določbah ne omenja akademske integritete, je z vidika sistema kakovosti pomembno, da je v samoevalvacijskih postopkih naslovljena tudi tematika akademske integritete ter da so elementi spremljanja in izboljševanja vključeni v notranji sistem kakovosti zavoda/šole.

Mednarodni center za akademsko integriteto opredeljuje 6 temeljnih vrednot akademske integritete, in sicer:

1. **Odkritost/poštenje** (ang. honesty): akademska skupnost z visoko stopnjo integritete je zavezana iskanju resnice in znanja z intelektualno in osebno poštenostjo pri učenju, poučevanju, raziskovanju in storitvah.
2. **Zaupanje** (ang. trust): akademska skupnost z visoko stopnjo integritete spodbuja in gradi odnose na vzajemnem zaupanju. Ozračje zaupanja spodbuja in podpira svobodno izmenjavo idej, kar omogoča, da znanstveno raziskovanje in izobraževanje doseže svoj največji potencial.
3. **Odgovornost** (ang. responsibility and accountability): akademska skupnost z visoko stopnjo integritete temelji na osebni odgovornosti posameznikov in skupnosti, ki v vseh okoliščinah in izzivih delujejo z zgledom, podpirajo vzajemno dogovorjene standarde in pravila ter ukrepajo, ko naletijo na kršitve.
4. **Spoštovanje** (ang. respect): akademska skupnost z visoko stopnjo integritete spoštuje interaktivno, sodelovalno, participativno naravo učenja. Spoštuje, ceni in upošteva različna mnenja in ideje.
5. **Pravičnost** (ang. fairness): akademska skupnost z visoko stopnjo integritete vzpostavi jasna in pregledna pričakovanja, standarde in prakse za pravičnost v interakcijah med študenti, učitelji in zavodom/šolo.
6. **Pogum** (ang. courage): Za razvoj in vzdrževanje skupnosti z visoko stopnjo integritete je treba več kot le verjeti v temeljne vrednote. Prevajanje vrednot iz črk na papirju v dejanja, nemalokrat povezana s kljubovanjem pritiskom in stiskam, zahteva odločnost, predanost in pogum.

Ko razmišljamo o akademski integriteti, se razprava navadno zaključi pri plagiatorstvu, redkeje izpostavimo druga odklonilna dejanja, kot na primer: goljufanje, nepošteno ravnanje, šikaniranje in druge oblike akademskih nepravilnosti ter, kako jih najboljše preprečiti. Produktivnejši pristop vključuje osredinjenost na spodbujanje pozitivnih vrednot: poštenosti, zaupanja, pravičnosti, spoštovanja, odgovornosti in poguma kot notranje motiviranih gonil za etično akademsko prakso. Akademski integriteta je veliko več kot »študentsko vprašanje« in zahteva predanost vseh deležnikov v akademski skupnosti, vključno s študenti, učitelji, uveljavljenimi raziskovalci, menedžmentom, oblikovalci politik in podpornim osebjem.

V širšem smislu je akademski integriteta temelj univerzitetnega življenja in akademskih ter znanstvenih skupnosti, ki jo je treba nenehno krepiti in spodbujati.

Razvoj (inovativnih) tehnoloških rešitev in njihove širše dostopnosti je povzročil tudi nove, do sedaj manj znane zlorabe, ki so oblikovane izključno za spodbujanje kršenja akademske integritete. Pojavljajo se tako pri pripravi samostojnih izdelkov študentov, preverjanju znanja v oddaljenem dostopu, skupinskem delu in celo pri raziskavah in projektih. Ponudniki t. i. pogodbenega goljufanja (ang. contract cheating) so v zadnjem obdobju še posebej dostopni in prilagodljivi glede na razmere in povpraševanje trga in tako za plačilo ponujajo pripravljene analize, naloge, mnenja, ekspertize, vprašalnike in celo diplomska dela.

Druga oblika so goljufanja in nepoštena ravnanja pri opravljanju izpitov na daljavo, kjer smo lahko priča potvarjanju identitete (nekdo drug opravlja izpit namesto prijavljenega

študenta), prepisovanju (različni pripomočki in naprave, ki omogočajo goljufanje med izpiti) in drugo.

Predstavljene oblike so le vrh ledene gore, zato je pomembno ustrezno obveščanje in ozaveščanje o dejanjih, ki vplivajo na načela akademske integritete, spodbujanje poštenega ravnanja, dajanje zgleda in odprta ter proaktivna komunikacija, pa tudi stalno in konsistentno odkrivanje kršenja akademske integritete in ničelna toleranca do tovrstnih dejanj.

5. ZAGOTAVLJANJE KAKOVOSTI

Skupina strokovnjakov presoja kakovost po standardih kakovosti iz Meril za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov (v nadaljevanju: Merila za akreditacijo) in Meril za zunanjo evalvacijo višjih strokovnih šol (v nadaljevanju: Merila za višje šole), pri čemer je treba presojo izpolnjevanja standardov dopolniti s specifikami hibridnega (oziroma kombiniranega) študija.

Smernice se smiselno uporabljajo tudi pri presoji kombiniranega študija.

Pri sestavi in vsebini študijskega programa je nujno enakovredno zagotavljanje vsebinske ter horizontalne in vertikalne povezanosti učnih enot programa, tako pri hibridnem študiju kot pri tradicionalnem študiju. Če se presoja prehod (sprememba) v novo obliko izobraževanja oziroma izvajanja študija, se preveri, kako bo vplivala na vsebinsko dovršenost programa. Presoja sprememb in posodabljanja študijskega programa naj se osredinja tako na vsebino kot na izvor sprememb (samoevalvacija) in uvajanje novih metod, uporabo ustreznih IKT in spletnih rešitev, zagotavljanje ustreznih digitalnih kompetenc, spremembo pedagoških pristopov in zagotavljanje dostopnosti. Pri sestavi in vsebini študijskega programa je treba presojati tudi njegovo zasnovo, načrtovane in uporabljene pedagoške pristope, spremenjene/dopolnjene učne načrte in notranji sistem kakovosti.

Pri zasnovi študija in njegovem izvajanju je poudarek na jasno zastavljenem načrtu in dejanski izvedbi, stopnji prilagodljivosti, usposobljenosti kadrov za nov način poučevanja (prilagojena visokošolska didaktika) ter v prejšnjih poglavjih predstavljene materialne razmere. Hibridna oblika izvajanja prinaša številne izzive, še posebej v delu, ki se pri »klasičnem« študiju načeloma izvaja zgolj fizično, npr. izvajanje (laboratorijskih in kliničnih) vaj, praktičnega izobraževanja, ustni zagovori, pisni izpiti itd. Presoja se upravičenost in ustreznost izvajanja hibridnega študija v povezavi z disciplino, stopnjo in vrsto študijskega programa ter ostalimi zahtevami in posebnostmi (npr. klinične vaje, znanstveno in raziskovalno ter umetniško delo, praktično izobraževanje ...).

Omogočanje individualnosti študija naj še vedno zagotavlja konsistentnost študija ter enakovredno zagotavljanje kompetenc. Na študenta osredinjeno učenje je lahko združljivo z večjo individualnostjo in svobodo pri študiju, vendar zgolj s primernim vodenjem, z uporabo študiju primernih pristopov in rednim spremljanjem napredka pri posameznem študentu, ter z njegovim zavedanjem o svoji vlogi in odgovornosti. Presoja se način spremljanja in dajanja ustrezne pomoči ter zagotavljanje svetovalnih storitev in pravic študentom ter ostalim udeleženi v študijskem procesu (učitelji, raziskovalci, zunanji

sodelujoči). Upoštevati je treba, da se izkušnja vseh, ki sodelujejo v hibridno organiziranem študiju, spremeni (tistih na lokaciji in tistih v virtualnem okolju), saj vsi sodelujejo v virtualnem izobraževalnem procesu.

Poleg ustreznosti in usposobljenosti kadrov v skladu s 13. členom Meril za akreditacijo in 7. členom Meril za višje šole so pomembni tako ustrezna usposobljenost akademskega kadra in študentov za nov način poučevanja in učenja, kakor tudi zagotavljanje ustrezne razpoložljive (dodatne) tehnične in administrativne podpore ter kadrov. Presoja se uporaba sodobnih tehnoloških in pedagoških pristopov, primernih za hibridni študij, ter njihova raznovrstnost, uporabnost in namenskost. Prav tako je v hibriden način izvajanja treba smiselno integrirati vlogo tutorjev oziroma mentorjev.

Pri materialnih razmerah je poleg 15. člena Meril za akreditacijo in 9. člena Meril za višje šole treba obravnavati še: kako virtualno okolje dopolnjuje ali nadomešča fizično okolje, dostopnost gradiva za študente, raznovrstnost oblik gradiva, vključevanje različnih spletnih baz podatkov, omogočanje sprotne komunikacije, enakovredne interakcije med študenti in skupinskega dela, kakšna je vloga knjižnice itd. Pomembno je zagotavljati ustreznost kontaktnih ur in jih ne zgolj nadomestiti z drugimi viri v digitalni obliki (kot na primer posnetki predavanj), slednji so dodatna možnost, da lahko študenti z večkratnimi ogledi bolje razumejo vsebino in uredijo zapiske, ne pa kot nadomestilo predavanj v živo.

Samoevalvacija hibridnega izobraževanja mora biti jasno načrtovana v Poslovniku kakovosti visokošolskega zavoda ter mora naslavljati specifične organizacije in izvedbe študija, zagotavljanja študijskih gradiv in dostopnost učnih virov, varovanja pravic vseh udeležencev, sodelovanja (vključenosti) relevantnih deležnikov, materialnih pogojev in zagotavljanja ustrezne pomoči ter svetovalnih storitev, zbiranja in analiziranja odzivov ter druge pomembne informacije (potencialne velike zaznane razlike med izkušnjami študentov, morebitni izzivi in njihovo naslavljanje, odprava ovir, sprotno spremljanje napredka in vključenosti študentov). Visokošolski zavod naj prejete odzive obravnava enakovredno ter skrbi za zaključen krog kakovosti, pomembna je celovita presoja študija.

Pri varovanju pravic deležnikov se je v skladu s 7. standardom 12. člena Meril za akreditacijo in 10. členom Meril za višje šole potrebno osredotočiti na posebnosti v zvezi s hibridnim študijem tako pred vpisom (npr. zahtevana predhodna IKT oprema in večina potrebne za uspešno sodelovanje, urnik, način izvedbe), med študijem in ob zaključku (pogoji za opravljanje izpita, način ocenjevanja, dosegljivost visokošolskih učiteljev in sodelavcev). Pomemben element predstavlja tudi odgovorna raba spletnega okolja – varovanje osebnih podatkov in spoštovanje vrednot akademske integritete.